

УДК 338.43:631.3

*Д.Ю. СОЛОВЕЙ, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник*

*Я.К. БІЛОУСЬКО, кандидат економічних наук
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Аналіз кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні

Постановка проблеми. В умовах розвинутої ринкової економіки дослідження кон'юнктури ринку будь-якого товару, включаючи й сільськогосподарську техніку, є звичайним і головне – необхідним явищем. В Україні перехід від соціалістичної економіки до ринкової виявився довготривалим. Промайнуло уже понад два десятки років її розбудови, але повноцінного ринку, зокрема й сільськогосподарської техніки, не маємо.

Вивчення кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки передбачає дослідження його ємності, попиту, пропозиції, операторів, ціноутворення, рівня конкуренції, економічних умов та взаємовідносин. До нинішнього часу як науковці, так і спеціалісти-практики сперечаються про принципи формування й функціонування ринку сільськогосподарської техніки, специфіку інфраструктури, регулювання економічних взаємовідносин між його операторами тощо. Лише окремі автори, як показують наукові публікації, намагаються провести аналіз ситуації, що складається в процесі купівлі-продажу сільгосптехніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання розвитку ринку сільськогосподарської техніки в Україні присвячені роботи багатьох учених: В.В. Іванишина [3], В.І. Кравчука [4], П.А. Денисенка, В.О. Питулька, В.Л. Товстопята [1, 2]. Необхідність визначення взаємовідносин, які складаються в процесі купівлі-продажу на ринку сільськогосподарської

техніки, вимагає поглиблення досліджень у цьому напрямі.

Мета статті – визначення шляхів удосконалення стимулювання розвитку виробництва та ринку конкурентоспроможної вітчизняної сільськогосподарської техніки з метою підвищення технічної оснащеності аграрної галузі.

Виклад основних результатів дослідження. З початком масштабних реформвань у силу різних причин (об'єктивних і суб'єктивних) аграрні підприємства різко скоротили закупівлю сільськогосподарської техніки. Щорічно в 2001–2003 роках її закуповували лише на 0,5 млрд грн. Це попит, зумовлений фінансовими можливостями аграрних підприємств. Оскільки вітчизняне сільгоспмашинобудування знаходилося у стані спаду виробництва, придбана техніка на 62–73 % була іноземною.

Ситуація почала змінюватись у зв'язку з прийняттям Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу». Стаття 8 даного Закону унормувала основні напрями й заходи державної підтримки, у тому числі також сільськогосподарських товаровиробників у придбанні техніки. Це, а також позитивні зрушення фінансово-економічного стану аграрних підприємств, забезпечило збільшення в 2004–2006 роках закупівлі техніки в 1,3–1,8 раза. При цьому знизилася питома вага іноземної техніки до 35,7–55,8 % (табл. 1).

1. Придбання сільськогосподарської техніки у 2004–2012 роках

Діючі норми щодо підтримки	Рік	Усього		У т.ч. іноземної техніки			
		од.	млн грн	од.	до усього, %	млн грн	до усього, %
Обсяги бюджетних асигнувань на розвиток вітчизняного машинобудування для АПК визначаються згідно з чинним із 2002 р. законом до 1% від загальних видатків державного бюджету. Вони спрямовуються на: а) часткову (до 40%) компенсацію вартості техніки; б) часткову (до 70%) компенсацію облікової ставки НБУ за кредитами комерційних банків; в) фінансовий лізинг	2004	18380	1411,9	2915	15,9	504,3	35,7
Те саме	2005	13769	1386,3	2487	18,1	584,2	42,1
– ” –	2006	18362	2749,3	4510	24,6	1534,6	55,8
За неофіційним розпорядженням КМУ деякі стимули чинного закону поширені на закупівлю імпортової техніки	2007	22968	3978,0	6298	27,4	2444,4	61,4
Те саме	2008	25908	6585,8	8818	34,0	4391,0	66,7
– ” –	2009	11271	2878,0	4272	37,9	2061,5	71,6
– ” –	2010	14049	4125,2	5270	37,5	2706,5	65,6
Узаконені в 2002 р. стимули втратили чинність у 2010 р., Верховна Рада України відмовилася від пролонгації їх дії, посилюючись на фінансові можливості КМУ	2011	16729	6554,8	6959	41,6	4368,4	66,6
Те саме	2012	14778	6063,6	7122	48,2	4921,1	81,2

Джерело: Сформовано за даними Державної служби статистики України.

У 2007–2008 роках за неофіційним розпорядженням Кабінету Міністрів України деякі стимули цього закону були поширені й на закупівлю іноземної техніки. В результаті придбання техніки в ці роки досягло 4–7 млрд грн, а питома вага іноземної становила 61,4–66,7 %. Пізніше стимулюючий ефект діючих важелів зменшився, а з 2010 року їхня дія згідно із законом була призупинена. У період 2009–2012 років закупівля техніки стабілізувалася на рівні 4–6 млрд грн. З листопада 2012 року набули чинності зміни до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу», відповідно до яких створено умови

для налагодження внутрішнього виробництва сучасної сільгосптехніки, а обмеження дії стимулюючих заходів періодом з 2003 по 2010 роки було знято.

Аграрні підприємства мають гостру потребу в енергетичних засобах і збиральних машинах, оскільки навантаження на трактори й комбайни у нас у кілька разів перевищує цей показник в економічно розвинутих країнах. Тому вони виділяють на закупівлю тракторів і зернозбиральних комбайнів понад 45,3–57,0 % коштів, які витрачаються на придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки, а також 50–69,1% коштів від усієї імпортової нової та 76,7–83,8% від усієї імпортової уживаної техніки (табл. 2).

2. Вартісна структура придбання сільськогосподарської техніки, %

Техніка	Вітчизняного виробництва		Іноземного виробництва			
	2008 р.	2012 р.	нової		уживаної	
			2008 р.	2012 р.	2008 р.	2012 р.
Трактори	32,6	36,6	28,6	27,4	25,8	26,8
Зернозбиральні комбайни	24,4	8,7	40,5	22,6	58,0	49,9
Жнивarki	1,0	1,2	1,6	1,8	0,6	1,1
Кормозбиральні комбайни	0,8	0,4	1,6	1,2	1,3	2,0
Косарки	0,4	0,4	0,2	0,3	0,1	0,2

Кукурудзозбиральна техніка	0,6	0,1	0,1	0,2	0,0	0,7
Бурякозбиральна техніка	0,0	0,0	1,0	1,1	0,6	3,7
Посівна техніка	6,6	11,3	9,7	11,2	3,7	4,2
Ґрунтообробна техніка	11,1	14,6	4,4	6,4	3,8	1,6
Машини для внесення добрив	0,4	2,7	0,6	0,4	0,1	0,3
Обприскувачі	1,4	2,3	3,8	6,4	1,4	1,8
Доїльне обладнання	0,9	0,8	0,1	0,3	0,2	0,0
Обладнання для утримання ВРХ	1,1	0,6	0,1	0,2	0,0	0,0
Обладнання для: свинарства	1,2	1,7	0,0	6,2	0,0	0,2
птахівництва	1,9	0,2	0,3	0,1	0,1	0,0
кормоприготування	0,2	0,3	0,2	0,4	0,0	0,1
Поливна техніка	0,6	1,0	0,3	0,9	0,0	0,0
Автомобілі вантажні	2,5	2,6	1,7	2,1	1,0	1,4
Інша техніка	12,3	14,5	5,2	10,8	3,3	6,0
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: Власні розрахунки.

Причому зернозбиральних комбайнів більше закуповується імпортних, ніж вітчизняного виробництва. Особливо звертає увагу висока питома вага купівлі уживаних імпортних зернозбиральних комбайнів.

Найбільшою популярністю у споживачів користуються трактори з потужністю понад 84 к. с., їхня питома вага становить 75,9 %; трактори з потужністю менше 56 к. с. становлять у межах 4,1 % (табл. 3). Проте це не означає, що попит на них відсутній. Скоріше

тут є незначна пропозиція. Серед постачальників вітчизняного ринку тракторів найбільшу частку має Мінський тракторний завод. У 2012 році його продукція становила близько 74%. Продукція вітчизняних Харківського тракторного і Південного машинобудівного заводів знаходилася в межах 3-4%. Решта – марки тракторів різних виробників. Аналогічна ситуація спостерігається і з зернозбиральними комбайнами.

3. Купівля сільськогосподарськими підприємствами тракторів у 2012 р.

Найменування	Кількість, шт.	%
<i>Трактори всіх видів</i>	<i>6539</i>	<i>100</i>
У тому числі з потужністю, кВт:		
менше 40 (56 к.с.)	269	4,1
від 40 до 60 (56 – 84 к.с.)	1306	20,0
від 60 до 100 (84 – 140 к.с.)	2697	41,2
понад 100 (140 к.с.)	2267	34,7

Джерело: [5].

Зарубіжні машини кращі від вітчизняних аналогів за багатьма техніко-економічними показниками. Вони надійніші, потужніші, комфортніші та оснащені сучасними системами керування вузлами й агрегатами. Проте йти шляхом масової закупівлі техніки за кордоном, витрачаючи на це величезні кошти та стимулюючи зарубіжного виробника, з державницьких позицій не завжди виправдано. Адже масове придбання господарствами України сільськогосподарської техніки зарубіжних фірм призведе до втрати

вітчизняного виробництва, понад 100 тис. робітників стануть безробітними. Будуть ліквідовані не тільки заводи, а й наукові та конструкторські структури, потенційні можливості яких досить значні. Нашій державі вигідніше витрачати кошти на виробництво сільськогосподарської техніки вітчизняними заводами. За ціновим критерієм техніка, вироблена в Україні, залишається конкурентоспроможною, а за якістю і надійністю вже нині частина її не гірша від зарубіжних аналогів (табл. 4).

4. Середні ціни придбання сільськогосподарської техніки, тис. грн за одиницю

Техніка	Вітчизняного виробництва		Іноземного виробництва			
	2008 р.	2012 р.	нової		уживаної	
			2008 р.	2012 р.	2008 р.	2012 р.
Трактори	165,4	229,0	500,0	706,7	362,3	328,3
Зернозбиральні комбайни	631,2	831,0	1259,9	1737,7	516,8	666,4
Жниварки	52,2	107,9	310,9	344,0	88,1	143,8
Кормозбиральні комбайни	132,4	166,9	1184,4	1304,1	228,3	401,6
Косарки	48,9	46,5	70,7	147,3	69,2	112,2
Кукурудозбиральна техніка	237,1	151,8	249,9	406,1	40,0	253,6
Бурякозбиральна техніка	104,0	80,0	1657,8	2715,6	613,8	1046,3
Посівна техніка	80,0	160,2	399,2	638,5	145,6	237,2
Грунтообробна техніка	49,8	83,9	241,9	374,7	145,7	109,4
Машини для внесення добрив	20,0	131,7	141,1	189,2	38,3	164,7
Обприскувачі	48,8	116,5	460,0	1010,7	196,0	396,9
Доїльне обладнання	119,2	63,5	282,8	362,7	305,0	-
Обладнання для: утримання ВРХ	99,6	78,8	349,5	587,3	-	-
для свинарства	477,7	255,9	-	7244,6	-	400,0
для птахівництва	332,3	341,8	2020,0	2500,0	121,0	-
для кормоприготування	79,9	91,8	257,4	471,5	74,0	75,2
Поливна техніка	144,7	617,4	469,2	1214,3	120,0	-
Автомобілі вантажні	200,0	241,2	241,9	426,8	78,2	139,9

Джерело: Пропозиції виробників сільськогосподарської техніки.

Так, середні ціни на трактори вітчизняного виробництва у 3 рази нижчі, ніж на нові імпортовані виробництва та в 1,4-2,2 рази нижчі, ніж на уживані імпортовані. Середні ціни на вітчизняні комбайни у 2 рази нижчі, ніж на нові імпортовані, але у 1,2 рази дорожчі, ніж на уживані імпортовані.

На ринку сільськогосподарської техніки частка машин вітчизняного виробництва становить близько 20%, тому завдання виробників – поступово наповнювати ринок вітчизняною технікою як власного виробництва, так і виготовленою спільно із провідними світовими виробниками.

Висновки. Найближчими роками основними принципами розвитку матеріально-технічної бази повинно бути кількісне й якісне зростання машинно-тракторного парку до рівня, спроможного забезпечити своєчасне та якісне виконання повного циклу сільгоспробіт за сучасними інноваційними технологіями. Для досягнення цієї мети необхідно:

провести структурну перебудову вітчизняного сільськогосподарського машинобудування на основі створення національних і міжнародних промислово-фінансових об'єднань;

створити спільні підприємства з виготовлення техніки для села з поступовою локалізацією частки вітчизняних вузлів та агрегатів від 15–20 до 80 %, а також розробити відповідні заходи щодо мотивації господарюючих суб'єктів для впровадження інноваційних технологій;

придбати за кордоном ліцензії й організувати виробництво мінітракторів тягового класу 0,2–0,6–0,9 т/с (з відповідним шлейфом робочих машин) та інших технічних засобів, які не виробляються в Україні;

підтримати економіко-правовими і фінансовими заходами ініціативу "Херсонмашу" з розробки Державної програми комбайнобудування й випуску зернозбиральних комбайнів модельного ряду "Скіф";

виділити зі складу Південного машинобудівного заводу тракторобудівну його частину та за участю Харківського тракторного заводу створити національну корпорацію по виготовленню тракторів різної потужності згідно з вимогами аграрних підприємств;

розглянути питання щодо справляння державного мита на техніку іноземного виробництва, аналоги якої виробляються в Україні.

За своїм аграрним потенціалом Україна є однією з провідних країн світу, вона має ро-

дючі ґрунти, сприятливий клімат і кваліфікованих робітників, а тому повинна мати й відповідне потужне сільськогосподарське машинобудування. Наше сільське господар-

ство має бути забезпечене переважно вітчизняною високоякісною сільськогосподарською технікою.

Список використаних джерел

1. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят // Економіка АПК. – 2005. – №5. – С.30-35.
2. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / [Я.К. Білоусько, А.В. Бурилко, П.А. Денисенко та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 132 с.
3. Іванишин В.В. Розвиток та функціонування ринку технічних засобів для сільського господарства в Україні / В.В.Іванишин // Економіка АПК.–2011.–№3. – С. 78-82.
4. Кравчук В.І. Особливості системного підходу до управління вітчизняним ринком сільгосптехніки з врахуванням вимог СОТ / В.І. Кравчук, М.М. Павлишин, В.Г. Гусар // Зб. наук. праць УкрНДІПВТ ім. Л.Погорілого. – 2009. – Вип. 13(27), кн.1. – С. 59-65.
5. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2012 році: стат. бюл. – К.: Статистика, 2013. – 42 с.
6. Agricultural systems : economics, technology and diversity / Oliver W. Castalonge [editor]. p. cm. Includes bibliographical references and index.
7. Frank Robert H. Principles of economics / Robert H. Frank, Bens Bemanke.–Boston: Mc Graw-Hill Irwin, 2001.– 834 p.
8. Pryor F.L. Market economic systems / F.L. Pryor // Journal of Comparative Economics. – Vol. 33. – 2005. – P. 25-46.
9. Salter W.E.G. Productivity and Technical Change. Front Cover. W. E. G. Salter. Cambridge University Press, 1969. – Labor productivity. – 220 p.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.

* * *

Новини АПК

Студентів-аграріїв готують до вимог ринку

Влада і бізнес об'єдналися для практичної підготовки студентів-аграріїв. Сучасний ринок праці висуває до молодих аграріїв надто високі вимоги, яким вони мають відповідати. Про те, як уникнути прірви між вимогами роботодавців і рівнем підготовки фахівців, говорили учасники круглого столу «Аграрна освіта: партнерство бізнесу та університетів».

Аграрні спеціальності користуються попитом на ринку праці. Великі аграрні компанії відкривають у середньому по 6-7 вакансій на місяць для спеціалістів аграрного профілю і прагнуть поповнити свої кадри найкращими професіоналами. Тож, під час круглого столу представники аграрного бізнесу, центральних органів виконавчої влади та сільгосптоваровиробники обговорили питання підвищення якості підготовки кадрів.

Для підвищення рівня практичної підготовки випускників Мінагрополітики України започаткувало створення навчально-практичних центрів на базі провідних підприємств України. На сьогодні підготовка студентів аграрних вищих навчальних закладів уже здійснюється у 94 навчально-дослідних господарствах.

«Безпосередня участь роботодавців у формуванні навчальних планів та професійних стандартів сприятиме підвищенню якості підготовки кадрів. Це розуміють як представники бізнес-структур, так і співробітники освітніх установ. Міністерство й надалі сприятиме розвитку партнерських відносин між ними», – наголосив директор Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Мінагрополітики Сергій Кадигроб.

Прес-служба Мінагрополітики України